

**ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชุมชนชาติพันธุ์ไต
อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน**

**A Study Of Buddhist Principles Reflected In The Poi Ja Tee Festival Of The Tai
Ethnic Group In Khun Yuam District, Mae Hong Son Province**

พระปลัดสมศักดิ์ ถาวรจิตโต Phra Palat Somsak Thawornjitto

พัลลภ หารุคำจา Panlob Harucomja

พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี, ดร. Phramaha Intawong Issarabhāṅī, Dr.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Somsak2568@gmail.com

Received 2025/07/23

Revised 2025/07/31

Accepted 2025/08/16

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีปอยจ่าตีในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชาติพันธุ์ไต และ 3) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีดังกล่าว โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1) ประเพณีปอยจ่าตีเป็นงานบุญใหญ่ทางศาสนาของชาวไต สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จัดขึ้นช่วงวันเพ็ญเดือน 6 สืบทอดมาหลายร้อยปี เพื่อบูชาพระพุทธเจ้าและสร้างสิริมงคลแก่ชุมชนในช่วงต้นฤดูเพาะปลูก คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจถวายทาน ฟังธรรม และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงศรัทธากับวิถีชีวิตได้อย่างแนบแน่น

2) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏ ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูทเวที สะท้อนผ่านการเสียสละและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานบุญ

3) ผลการวิเคราะห์พบว่าประเพณีนี้แฝงหลักธรรมสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อกัน ทาน คือ การเสียสละทรัพย์และร่างกาย ศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย และกตัญญูทเวที คือ การระลึกถึงคุณและตอบแทนบุญคุณ ทั้งหมดนี้แสดงถึงการนำหลักธรรมมาใช้จริงในวิถีชีวิตชุมชนไตอย่างสอดคล้องกลมกลืน และแนบแน่น

คำสำคัญ : หลักพุทธธรรม, ประเพณีปอยจ่าตี, ชาติพันธุ์ไต.

Abstract

This research aimed to: 1) study the historical background of the Poi Ja Tee tradition in Khun Yuam District, Mae Hong Son Province; 2) examine the Buddhist principles reflected in the Poi Ja Tee tradition of the Tai ethnic group; and 3) analyze those Buddhist principles embedded in the tradition. This is a qualitative research employing documentary study and in-depth interviews with 20 key informants. The data were then analyzed and presented descriptively.

The research results revealed that:

1) The Poi Ja Tee tradition is a major religious merit-making event of the Tai people. It is believed to have originated since the Buddhist era and has been passed down for centuries. The ceremony is held during the full moon of the sixth lunar month to worship the Buddha and bring auspiciousness to the community at the beginning of the planting season. Villagers come together to offer alms, listen to sermons, and perform religious rituals, strengthening the connection between faith and daily life.

2) The Buddhist principles evident in this tradition include loving-kindness (metta), generosity (dana), faith (saddha), and gratitude (katannukatavedi), which are reflected through selfless acts and active participation in the merit-making activities.

3) The analysis revealed that the tradition embodies four key virtues: loving-kindness, or wishing well for others; generosity, or giving of wealth and labor; faith, or firm belief in the Triple Gem; and gratitude, or remembering and repaying kindness. These illustrate how Buddhist principles are practically integrated into the Tai community's way of life with harmony and continuity.

Keywords: Buddhist Principles, Poi Ja Tee Tradition, Tai Ethnic Group.

บทนำ

พระพุทธศาสนาไม่ได้มีแหล่งกำเนิดอยู่ที่ประเทศไทย แต่เป็นศาสนาที่เขามาสู่ประเทศไทย ซึ่งพระพุทธศาสนาได้ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในสมัยของพระเจ้าอโศก ซึ่งพระเจ้าอโศกได้ส่งพระธรรมทูตมายังดินแดนสุวรรณภูมิ คือประเทศไทยในปัจจุบัน โดยมีพระภิกษุที่มีชื่อเสียง 2 รูป คือ พระโสณะและพระอุตตระ เป็นผู้มาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองตามยุคตามสมัย (ภาณุพงศ์ ไทรใหญ่, 2563: 68)

ศาสนาคำเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อเป็นคำอธิบายปัญหา ความอยากรู้อยากเห็น และหากเป็นพิธีกรรมที่ต่อยอดความสำคัญของศีลธรรมจรรยาจารีตการปฏิบัติ ทั้งนี้ก็เพราะศีลธรรมจรรยาจารีต จะนำมาซึ่งสวัสดิภาพของสังคมเป็นสำคัญ (พระปริชา คุดตจิตโต (แสนพรหม) และ, 2560: 351) วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสม คลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเองที่เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษแยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป เรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบไทยหรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรม ทอ.กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ, 2566: 3) หากมองย้อนกลับไปในอดีต เราได้รับอิทธิพลจากหลายอารยธรรม ได้ติดต่อสมาคมกับมอญและขอมซึ่งรับอิทธิพลอารยธรรมมาจากอินเดีย เรารับศาสนาพุทธมาจากอินเดีย เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมานั้น กว่าจะประดิษฐานตั้งมั่นในสังคมไทยได้ ก็ผ่านกระบวนการรวบรวมทางวัฒนธรรม เพราะการได้ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาที่ผ่านมาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวหลายอย่าง ซึ่งปัจจุบันเห็นเป็นเรื่องถูกต้องตามครรลอง เช่น วัตถุมงคล ไสยศาสตร์ ดังนั้นศาสนาพุทธจึงมีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างมาก รูปแบบทางความเชื่อเหล่านี้ได้ฝังรากลงในประเพณีต่าง ๆ ของไทยอย่างชัดเจน (ณัฐปริยา วิจิตรฐานะพันธ์, 2561: 12)

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ เป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากรัฐฉานซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสหภาพพม่า ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มประชากรผู้มีความโดดเด่นในทางปฏิบัติที่แสดงถึงความ เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2545: 6) และประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 74.44 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2545: 7) ชาวไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอนดำรงชีวิตอยู่ตามแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณี ศาสนาคำเชื่อ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของตนมาโดยตลอดชาวไตมีการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เอนเอียงที่หลอมรวมความเป็นชนชาติไตให้มีความเหนียวแน่นมั่นคง และมีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การสืบค้น รวบรวมคุณค่าด้านภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่มของชาวไตเอาไว้ (สัญญา สะสอง, 2564: 2-3) สำหรับประเพณีโดยทั่วไปตลอดปี

ประเพณีปอยง่าตี หรืองานบูชาเจดีย์ทราย ประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ ที่จะจัดขึ้นในช่วง 15 ค่ำ เดือน 6 หรือทำกันก่อนถึงวันวิสาขบูชาของทุกปี ภายในงาน ชาวบ้านจะร่วมกันขน

ทราญเข้าไปถวายให้กับทางวัด และจะนำทราญไปร่วมก่อเป็นเจดีย์ทราญ จากนั้นจะพากันไปไหว้พระ ทำบุญและฟังเทศน์ฟังธรรม และร่วมกันจุดประทีปโคมไฟ ให้เกิดความสุขและจุดบั้งไฟ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และให้เกิดเป็นสิริมงคลกับชีวิตและเป็นการเอาฤกษ์ เอาชัยก่อนเริ่มทำการเพาะปลูก (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2563) เป็นงานสำคัญ ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่โบราณที่จัดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธรูปเจ้า (เชียงใหม่นิวส์ ออนไลน์, 2565) กุศโลบายของการจัดงานประเพณีปอยง่าตี้ ก็เพื่อสร้างความสามัคคีของคนใน หมู่บ้านและต่างถิ่น รวมถึงการสร้างสัมพันธ์อันดีต่อกัน อีกทั้งเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ ต่อไป รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เกษตรกรที่จะเริ่มต้นการเพาะปลูกในอีกไม่ช้า (Pattcha, 2563) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยง่าตี้ สะท้อนผ่านค่านิยมสำคัญ ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูกตเวที ทั้งนี้เป็นไปตามหลักธรรมในพระไตรปิฎกที่สอนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติ เมตตาและทานเพื่อสร้างบุญกุศล (ช.วิ. (ไทย) 26/418/233) ส่วนศรัทธาเป็นความเชื่อมั่นในพระ รัตนตรัยซึ่งเป็นแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตตามพุทธศาสนา (ส.ม. (ไทย) 19/250/332) และกตัญญู กตเวทีหมายถึงความกตัญญูรู้คุณต่อบุคคลของผู้อื่น รวมทั้งตอบแทนด้วยความเคารพและซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นรากฐานของการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน (ส.นิ. (ไทย)) 16/234/233-234) ทั้งนี้ หลักธรรม เหล่านี้ถูกบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตและกิจกรรมทางประเพณีอย่างกลมกลืน สร้างความยั่งยืนทั้งในมิติ ทางศาสนา สังคม และวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในพื้นที่

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาเรื่องหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยง่าตี้ของ อำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำผลจากการศึกษาดังกล่าว ไปเป็นข้อมูลในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาและอนุรักษ์ประเพณีปอยง่าตี้ให้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีปอยง่าตี้ในอำเภอบุญยาม จังหวัด แม่ฮ่องสอน
- 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยง่าตี้ของชาติพันธุ์ไตอำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยง่าตี้ของชาติพันธุ์ไตอำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 และวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth

Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ขอบเขตเนื้อหาครอบคลุม 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ประเพณีปอยจ่าตีของชาวไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้ที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมจองพารา ประกอบด้วย (1) พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป (2) นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 คน (3) ผู้นำองค์กรภาครัฐ จำนวน 2 คน (4) ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน (5) พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ จำนวน 10 คน รวมจำนวน 20 รูป/คน

เครื่องมือการวิจัย

ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างปลายเปิด จำนวน 1 ฉบับ โดยจัดทำและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์จนสมบูรณ์ พร้อมเตรียมอุปกรณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึก ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก มีดังนี้

1) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีปอยจ่าตี ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ความหมายและความสำคัญ

2) รายละเอียดและลักษณะของพิธีกรรมในประเพณีปอยจ่าตี ได้แก่ อธิบายขั้นตอนหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณีปอยจ่าตี การมีบทบาทส่วนร่วม

3) หลักพุทธธรรมที่สะท้อนในประเพณีปอยจ่าตี ได้แก่ ท่านเห็นว่าหลักธรรมใดของพระพุทธศาสนาแฝงอยู่ในประเพณีนี้บ้าง ประเพณีนี้ช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือหลักธรรมใดในชุมชนอย่างไร

4) ผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงของประเพณี ได้แก่ ประเพณีปอยจ่าตีในปัจจุบันแตกต่างจากอดีตอย่างไรบ้าง ท่านเห็นความสำคัญของการรักษาประเพณีนี้ในยุคปัจจุบันอย่างไร

5) ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีและวิถีชีวิตของชาวไตใหญ่ ได้แก่ ประเพณีนี้มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและความเชื่อของท่านและชุมชนอย่างไร การเข้าร่วมประเพณีนี้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และข้อมูลสัมภาษณ์ด้วยวิธีวิเคราะห์อุปนัย (Analytical Induction) โดยเรียงเรียง จำแนก และตีความเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อสรุปผลที่ตอบวัตถุประสงค์ พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการเก็บข้อมูลซ้ำและการพูดคุยเสริมในพื้นที่วิจัย

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชาวไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม ศาสนา และ

ศิลปกรรมในพิธีกรรมดังกล่าว รวมถึงนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ในสังคมร่วมสมัยต่อไปการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชาติพันธุ์ไตบ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามวัตถุประสงคฺ์ที่กำหนด

วัตถุประสงคฺ์การวิจัยข้อที่ 1 ประวัติและความเป็นมาของประเพณีปอยจ่าตีในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ประเพณี“ปอยจ่าตี” คือ งานบูชาเจดีย์ทรายของชาวไต (ไทยใหญ่) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงคฺ์เพื่อบูชาพระพุทธรองคฺ์ เป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธรเจ้า ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่ “ปอยจ่าตี” มีรากคำมาจากภาษาพื้นเมืองไต โดยคำว่า “ปอย” หมายถึง งานบุญหรืองานเทศกาล ส่วน “จ่าตี” หมายถึง กิจกรรมใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์หรือศาสนา งานปอยจ่าตีในอำเภอขุนยวม มักจัดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งของปีที่ผู้คนพร้อมใจกันเตรียมตัวทำบุญและบริจาคทรัพย์สิ่งของ เพื่อใช้ในกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนรวมกลุ่มกันฟังธรรมเทศนา และประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชาวไตจึงเป็นงานสำคัญประจำหมู่บ้าน เพื่อสะเดาะเคราะห์และเพื่อความเป็นสิริมงคล ต้นฤดูเพาะปลูก พี่น้องไตมักทำกันทุกหมู่บ้าน ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าได้บูชาเจดีย์ทรายถวายพระพุทธรเจ้าแล้ว เคารห์กรรมในรอบปีนี้จะหมดไป และจะได้รับความเป็นสิริมงคลสู่หมู่บ้าน และประกอบภารกิจเกษตรได้ผลดีในปีนั้น ๆ โดยชาวบ้านจะร่วมกันนำทรายมาก่อนเป็นพระเจดีย์ ตกแต่งประดับประดาให้เกิดความสวยงามและบูชาด้วยทราย น้ำ พัด ดอกไม้ ธูปเทียน ตุงหรือธง จุดประทีปโคมไฟ ให้ความสว่างไสวเวลากลางคืน ถึงวันจัดงานมีการทำบุญอุทิศถวายแด่พระพุทธรเจ้า ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ เลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ประกอบพิธีถวายและฟังพระธรรมเทศนา เสร็จแล้วมีการจุดดอกไม้ไฟ นอกจากนี้ ประวัติความเป็นมาของปอยจ่าตี จากหนังสือไทยใหญ่กล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล มัลลกษัตริย์แห่งกรุง กุสินาราได้เรียกประชุมเสนาอำมาตย์และข้าราชการ บริหาร โดยตรัสว่าปีที่ผ่านมาได้มีการจัดงานพิธีเกี่ยวกับพระศพของพระพุทธรเจ้าไปแล้ว ณ สาลวัน อุทยาน ในปีนี้ควรจัดงานอะไร เพื่อรำลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นโหรหลวง ได้เสนอความคิดเห็นว่าควรให้ชาวบ้านชาวเมืองร่วมแรงร่วมใจกันก่อกองเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะได้านิสงส์ทั้งทางโลกและทางธรรม คือ ทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข และได้รับบุญกุศลมากเพราะตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพานของพระพุทธรองคฺ์ ครั้นตกลงเป็นเอกฉันท์แล้ว มัลลกษัตริย์จึงได้บัญญัติทำเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชาในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นมา การจัดงานปอยจ่าตี จะเริ่มก่อนวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ประมาณ 7 –10 วัน

วัตถุประสงคฺ์การวิจัยข้อที่ 2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชาติพันธุ์ไต อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ประเพณีปอยจ่าตีมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมประเพณีที่สืบทอดตามฤดูกาล หากแต่เป็นกระบวนการสำคัญที่เชื่อมโยงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิต ความเชื่อ และโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างแนบแน่นตลอดหลายชั่วอายุคน หลักพุทธธรรมที่สำคัญปรากฏเด่นชัด 4 ประการ ได้แก่

1) หลักเมตตา ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อกันในหมู่สมาชิกชุมชน การจัดงานปอยจำตี สะท้อนให้เห็นการแบ่งปันร่างกาย แรงใจ และทรัพยากรร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยกันขนทราย ก่อเจดีย์ทราย หรือดูแลสถานที่ประกอบพิธีกรรม ล้วนเป็นภาพของการเกื้อกูลกันด้วยจิตเมตตา

2) หลักทาน แสดงออกผ่านการสละทรัพย์และแรงงานเพื่อกิจกรรมส่วนรวม เช่น การทำบุญ ตักบาตร การถวายภัตตาหาร การจัดหาดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องบูชา ตลอดจนการจัดเลี้ยงและดูแลพระสงฆ์ การให้ทานในงานนี้ถือเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องการเสียสละเพื่อส่วนรวม

3) หลักศรัทธา ปรากฏผ่านความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ความศรัทธานี้แสดงออกเป็นรูปธรรมผ่านการเข้าวัดฟังเทศน์ การเวียนเทียน การจุดประทีปโคมไฟ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ศรัทธาจึงเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่หล่อเลี้ยงการจัดงานให้คงอยู่ได้ทุกปี

4) หลักกตัญญูทวาที ปรากฏผ่านการอุทิศส่วนกุศล การระลึกถึงบรรพบุรุษและผู้ล่วงลับ ตลอดจนการสืบสานประเพณีตามรอยบรรพชน การจัดงานจึงเป็นพื้นที่สร้างความผูกพันระหว่างคนรุ่นเก่า รุ่นใหม่ และอนุชน เพื่อสืบทอดคุณค่าทางศีลธรรมและวัฒนธรรมร่วมกัน

ดังนั้น หลักพุทธธรรมทั้ง 4 ประการดังกล่าวมีส่วนหล่อเลี้ยงให้ประเพณีปอยจำตียังคงดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง พร้อมทั้งช่วยสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจำตีของชาติพันธุ์ไตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ประเพณีปอยจำตีเป็นงานบุญที่มีโครงสร้างและรูปแบบพิธีกรรมซึ่งแฝงหลักพุทธธรรมไว้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะหลักธรรมที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูทวาที

1) หลักเมตตา ปรากฏผ่านประเพณีปอยจำตี การที่คนในชุมชนแสดงความปรารถนาดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในช่วงจัดงานและตลอดกระบวนการเตรียมงาน การรวมตัวกันขนทราย ก่อเจดีย์ และจัดการสถานที่เป็นการแสดงออกเชิงเมตตาที่จับต้องได้

2) หลักทาน แสดงออกผ่านการเสียสละทรัพย์ สิ่งของ และร่างกายเพื่อจัดงานบุญ ชาวบ้านพร้อมใจกันบริจาคสิ่งของ ทำอาหาร ตักบาตร และถวายทานแด่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นการฝึกการละความตระหนี่และการแบ่งปัน

3) หลักศรัทธา ปรากฏชัดในความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและการน้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางจัดงาน เช่น การฟังเทศน์ การบำเพ็ญบุญตามกำหนดฤกษ์ และการถือศีลในช่วงงาน

4) หลักกตัญญูทวาที สะท้อนผ่านการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและการเคารพบูชาพระพุทธเจ้า การสืบสานพิธีกรรมนี้ต่อเนื่องหลายชั่วอายุคนก็เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพชนที่วางรากฐานวิถีชุมชน

นอกจากนี้ การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างแสดงให้เห็นว่า ประเพณีปอยจ่าตีมิใช่เพียงพิธีกรรมตามฤดูกาล แต่เป็นรูปแบบการสืบทอดหลักพุทธธรรมในระดับชุมชนที่มีการถ่ายทอดผ่านกิจกรรมที่จับต้องได้และร่วมกันปฏิบัติจริง ทำให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างพิธีกรรม ศรีทธา และหลักธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ

ดังนั้น การพบหลักพุทธธรรมในประเพณีปอยจ่าตีสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมคนและรักษาความเป็นชุมชน จึงถือเป็นมรดกวัฒนธรรมทางศาสนาที่ควรค่าแก่การธำรงรักษาและสืบสานต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาประเพณีปอยจ่าตีของชาติพันธุ์ไตในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเพณีปอยจ่าตี มิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเฉลิมฉลองตามวาระสำคัญ หากแต่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในโครงสร้างสังคมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังคงยึดมั่นในศาสนาและขนบธรรมเนียมดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้นำไปสู่การอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัยข้อที่ 1 ประวัติและความเป็นมาของประเพณีปอยจ่าตีในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ประเพณีปอยจ่าตี ในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นงานบุญใหญ่ของชาติพันธุ์ไต (ไทใหญ่) ที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีตำนานกล่าวถึงต้นกำเนิดในสมัยพุทธกาล เมื่อมัลลกะศัตรีย์แห่งกรุงกุสินาราได้ตรัสให้ประชาชนร่วมกันก่อเจดีย์ทรายเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในวันเพ็ญเดือน 6 ซึ่งถือเป็นวันสำคัญที่ตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธองค์ นับแต่นั้นประเพณีนี้ได้กลายเป็นแบบแผนที่ชาวไตปฏิบัติสืบมาไม่ขาดสาย โดยชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทราย ตกแต่งประดับด้วยธง ตุง ดอกไม้ ภูบเทียมน และโคมไฟ รวมถึงการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ฟังพระธรรมเทศนา และถวายทานแด่พระสงฆ์ เพื่อสะเดาะเคราะห์และสร้างสิริมงคลให้ชีวิตและการเกษตรในปีนั้น ๆ ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปรีชา คุดตจิตโต (แสนพรม) และคณะ (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่าพิธีกรรมและงานบุญท้องถิ่นของชุมชนในภาคเหนือมีรากฐานจากความศรีทธาในพระพุทธศาสนาและถูกใช้เป็นกลไกในการเชื่อมโยงวิถีชีวิตและศาสนาเข้าด้วยกัน ทั้งในด้านการจัดกิจกรรม ถวายทาน และฟังเทศน์ ซึ่งตรงกับรูปแบบการจัดงานปอยจ่าตีที่มีกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญกุศลหลายรูปแบบ ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐปรีชา วิจิตรฐะพันธุ์ (2561) ที่ระบุว่า ประเพณีไทยหลายท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นพื้นที่สืบสานคติพุทธศาสนาและปลูกฝังอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ร่วมกันกับความศรีทธาในพระรัตนตรัย งานปอยจ่าตีในชุมชนไตขุนยวมก็เป็นภาพสะท้อนของการผสมผสานคติพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมจนเกิดเป็นพิธีกรรมที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัญญา สะสอง (2564)

ที่ศึกษาทุนทางสังคมของชาวไตในแม่ฮ่องสอน พบว่าการจัดงานประเพณีของชาวไต เช่น ปอยจ่าตี ไม่เพียงตอบสนองเป้าหมายทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นการรวมพลังของคนในชุมชน สร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง อันเป็นผลโดยตรงจากกิจกรรมการร่วมแรงร่วมใจในงานบุญ ดังนั้น ประเพณีปอยจ่าตีมีประวัติความเป็นมาที่สืบเนื่องจากการดำเนินงานพุทธกาลและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยร่วมสมัยที่ยืนยันว่าพิธีกรรมนี้ยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา รักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไต และเป็นพื้นที่สร้างทุนทางสังคมของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

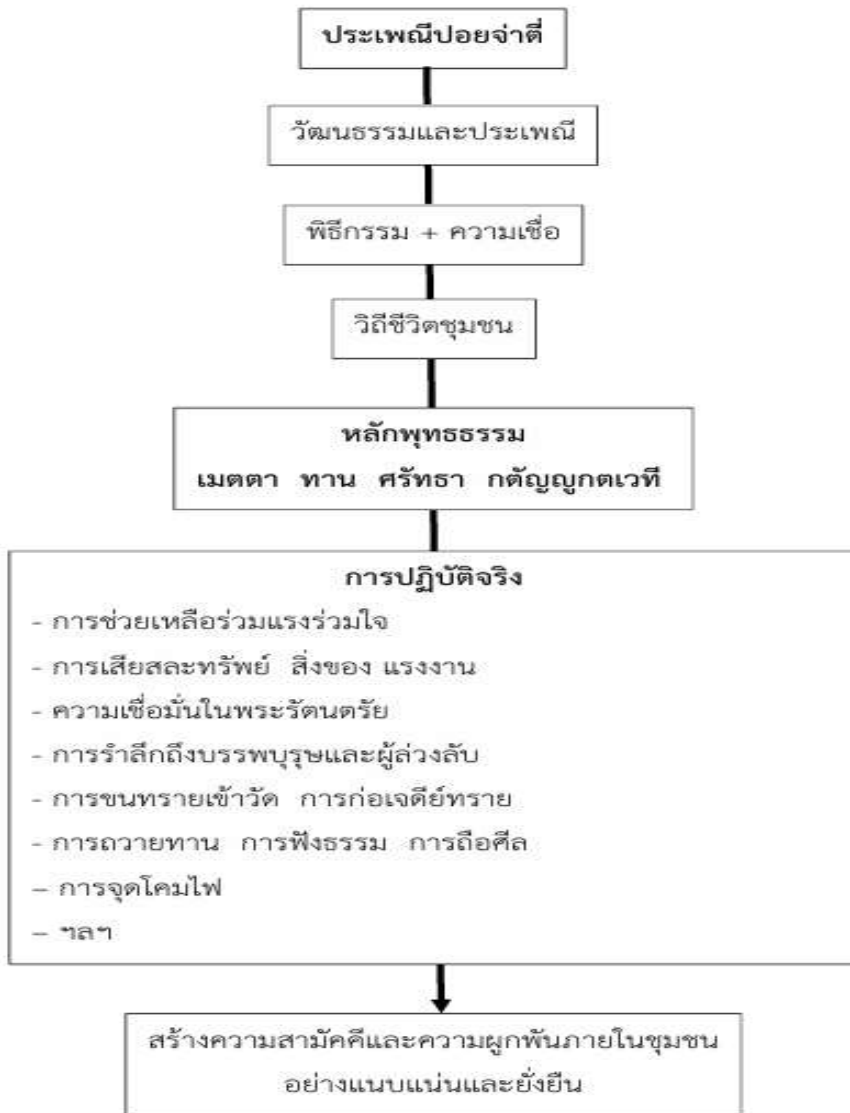
อภิปรายผลการวิจัยข้อที่ 2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชาติพันธุ์ไต อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจ่าตีของชาติพันธุ์ไต อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความเด่นชัดและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผ่านการปฏิบัติจริง โดยหลักธรรมที่ปรากฏ ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูทเวที 1) หลักเมตตา ปรากฏผ่านการรวมพลังของคนในชุมชน ที่พร้อมใจกันช่วยเหลือกันจนทวาย ก่อเจดีย์ จัดงาน และดูแลความเรียบร้อยของงานบุญ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีและความสามัคคีภายในหมู่บ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัญญา สะสอง (2564) ที่ระบุว่า งานประเพณีของชาวไตเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างทุนทางสังคม ความสัมพันธ์ และการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน 2) หลักทาน แสดงออกชัดเจนผ่านการเสียสละทั้งทรัพย์สินและร่างกาย ตั้งแต่การถวายทาน ตักบาตร ถวายภัตตาหาร การจัดการเลี้ยงพระ การบริจาคสิ่งของเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานบุญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปริชา คุดตจิตโต (แสนพรหม) และคณะ (2560) ที่ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธบูรณาการสามารถเสริมสร้างคุณธรรมเรื่องการเสียสละและจิตอาสาในกลุ่มเยาวชนและคนในชุมชนได้อย่างดี 3) หลักศรัทธา ชาวไตในขุนยวมมีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา สะท้อนผ่านการเข้าร่วมพิธีพิธีธรรมปฏิบัติศาสนกิจ และรักษาศีลร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง การเข้าร่วมงานปอยจ่าตีถือเป็นการยืนยันการดำรงไว้ซึ่งความเชื่อและความศรัทธาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับงานของ ญัฐปรียา วิจิตรฐะพันธุ์ (2561) ที่อธิบายว่าพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการธำรงวัฒนธรรมไทยและปลูกฝังสำนึกทางศีลธรรมให้คนในสังคมอย่างต่อเนื่อง 4) หลักกตัญญูทเวที ปรากฏผ่านการจัดพิธีอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและผู้ล่วงลับ การรำลึกถึงคุณความดีของคนรุ่นก่อน สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนไตยังคงรักษาความกตัญญูต่อบรรพชนและสังคมรอบข้างได้อย่างเข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัญญา สะสอง (2564) ที่เน้นถึงบทบาทของทุนทางสังคมและค่านิยมดั้งเดิมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน รวมถึงงานวิจัยของ ญัฐปรียา วิจิตรฐะพันธุ์ (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่าการระลึกถึงบรรพชนเป็นส่วนหนึ่งของการธำรงวัฒนธรรมและศีลธรรมในสังคมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจะเห็นว่า ประเพณีปอยจ่าตีมิใช่เพียงงานบุญเพื่อความสนุกสนานหรือศรัทธาเพียงเปล่า หากแต่เป็นเวทีสร้างและสืบสานคุณค่าพุทธธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการเสียสละ ความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจ และการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งล้วนสะท้อนถึงพลังทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ฝังลึกในวิถีชีวิตคนไตขุนยวมจวบจนปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัยข้อที่ 3 วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยง่าตีของชาติพันธุ์ไตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า หลักธรรมสำคัญที่สะท้อนอย่างชัดเจนและต่อเนื่องในวิถีชีวิตของชุมชน ได้แก่ หลัก เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูทศเวที อภิปรายผลดังนี้ 1) หลักเมตตา ปรากฏผ่านความร่วมมือร่วมใจและความปรารถนาดีระหว่างสมาชิกในชุมชนชาวไทใหญ่ ที่พร้อมใจกันช่วยเหลือกันในการขนทราย ก่อเจดีย์ ตลอดจนการจัดงานบุญ ซึ่งแสดงถึงความสามัคคีและความเอื้ออาทรตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า งานวิจัยของสัญญา สะสอง (2564) สนับสนุนความเห็นนี้ โดยชี้ให้เห็นว่างานประเพณีของชาวไทใหญ่มีบทบาทสำคัญในการสร้างทุนทางสังคม (social capital) และความสัมพันธ์อันดีในชุมชน 2) หลักทาน ปรากฏอย่างเด่นชัดผ่านการถวายทานและเสียสละทรัพย์สิ้นแรงกายในกิจกรรมงานบุญ เช่น การถวายภัตตาหารพระสงฆ์ การบริจาคสิ่งของ การจัดเลี้ยง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นการสืบสานพระธรรมคำสอนด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ งานวิจัยของพระปริชา คุณตจิตโต และคณะ (2560) ยืนยันว่า การจัดงานประเพณีเช่นนี้เสริมสร้างคุณธรรมด้านการเสียสละและจิตอาสาในชุมชนได้อย่างยั่งยืน 3) หลักศรัทธา สะท้อนผ่านความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยที่ชาวไทใหญ่มีต่อพระพุทธศาสนา โดยเห็นได้จากการเข้าร่วมพิธีกรรม รักษาศีล งดเว้นอบายมุข และการปฏิบัติศาสนกิจในงานประเพณี ซึ่งเป็นการแสดงออกของความศรัทธาและความเคารพในพระธรรมคำสอนตามที่ณัฐปริยา วิจิตรฐะพันธุ์ (2561) อธิบายว่า พุทธศาสนามีบทบาทในการธำรงวัฒนธรรมและจิตสำนึกทางศีลธรรมของสังคมไทยในระดับท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง 4) หลักกตัญญูทศเวที ปรากฏผ่านการจัดพิธีอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษและผู้ล่วงลับ ตลอดจนการระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ที่เคยมีบทบาทต่อชุมชน ซึ่งแสดงถึงการรักษาคุณค่าความกตัญญูและความผูกพันกับอดีตอย่างแน่นแฟ้น งานวิจัยของ ณัฐปริยา วิจิตรฐะพันธุ์ (2561) และสัญญา สะสอง (2564) ต่างสอดคล้องว่า การแสดงความกตัญญูเป็นแกนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์

ดังนั้น ประเพณีปอยง่าตีมิใช่เพียงกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือพิธีกรรมประจำปีเท่านั้น แต่ยังเป็นเวทีที่สะท้อนและส่งเสริมหลักพุทธธรรมสำคัญในชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่ ทั้งในแง่ของความรักความเมตตา ความเสียสละ ความศรัทธา และความกตัญญู ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานในการสร้างสังคมที่มีความผูกพัน มีความสงบสุข และมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของภาณุพงศ์ ไทโรใหญ่ (2563) ที่ระบุว่าพระพุทธศาสนาได้รับการปรับบริบทให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2545) และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2563) ที่เห็นว่า ประเพณีปอยง่าตีเป็นสื่อกลางสำคัญในการถ่ายทอดและสืบสานพุทธธรรมในระดับชุมชน

องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาประเพณีปอยจำตี่จึงไม่ใช่เพียงการเก็บรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมประเพณีและหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูกตเวที ซึ่งสะท้อนออกมาในกิจกรรมและการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในงานบุญ สามารถสรุปเป็นแผนผังได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนผังองค์ความรู้

ที่มา : พระปลัดสมศักดิ์ ถาวรจิตโต, 2569.

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีปอยจำตีของชุมชนชาติพันธุ์ไต อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมประเพณีและหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูทศกวีที่ซึ่งสะท้อนออกมาในกิจกรรมและการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในงานบุญ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) เมตตา เป็นหลักธรรมที่แสดงออกอย่างชัดเจนผ่านการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชน ทั้งการช่วยกันเตรียมงาน ก่อเจดีย์ทราย และดูแลความเรียบร้อยในพิธีกรรม แสดงถึงความรัก ความปรารถนาดี และการเกื้อกูลกันในชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นและเป็นพลังสำคัญในการดำรงรักษาประเพณีให้คงอยู่

2) ทาน สะท้อนผ่านการเสียสละทรัพย์สิน สิ่งของ และแรงงานในการจัดงาน เช่น การถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ การจัดหาเครื่องบูชา และการเลี้ยงดูผู้เข้าร่วมงาน เป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมกับเป็นกลไกที่ช่วยให้สังคมเกิดความสมานฉันท์

3) ศรัทธา เป็นพลังที่หล่อเลี้ยงความเชื่อและการยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง ผ่านการเข้าร่วมพิธีกรรม พิธีกรรมเทศนา และถือศีลในงานบุญ ประเพณีจึงเป็นทั้งการรำลึกและการแสดงความศรัทธาที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น

4) กตัญญูทศกวีที่ สะท้อนผ่านพิธีอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและผู้ล่วงลับ รวมถึงการสืบทอดประเพณีตามรอยบรรพชน แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณทั้งในครอบครัวและชุมชน พร้อมเป็นฐานในการสร้างความผูกพันข้ามรุ่นและรักษาวัฒนธรรมร่วมกันอย่างยั่งยืน

สรุป และข้อเสนอแนะ

ประเพณีปอยจำตีของชาติพันธุ์ไตในอำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นประเพณีที่สะท้อนหลักพุทธธรรมสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ เมตตา ทาน ศรัทธา และกตัญญูทศกวี อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในงานบุญ เช่น การร่วมแรงร่วมใจขนทรายก่อเจดีย์ทราย การถวายทานและตักบาตร การฟังธรรมเทศนา และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ หลักเมตตาปรากฏในความร่วมมือช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกในชุมชนซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคี ส่วนหลักทานเน้นย้ำการเสียสละทั้งทรัพย์สินและแรงกายเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และละความตระหนี่ นอกจากนี้ หลักศรัทธาถือเป็นแรงผลักดันสำคัญที่หล่อเลี้ยงจิตใจและทำให้คนในชุมชนยึดมั่นในพระรัตนตรัยและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจัง ขณะที่หลักกตัญญูทศกวีที่สะท้อนผ่านการรำลึกถึงคุณของบรรพบุรุษและการสืบทอดประเพณีอันทรงคุณค่า ส่งเสริมความผูกพันของคนในชุมชนข้ามรุ่นและรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมให้คงอยู่ การพบหลักพุทธธรรมทั้ง 4 นี้ในประเพณีปอยจำตีไม่เพียงแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม แต่ยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความหมายในโลกปัจจุบันอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสภาวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรมีการส่งเสริมและให้การสนับสนุน ดังนี้

1) ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประเพณีปอยจ่าตัวอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อรักษาและสืบสานวัฒนธรรมและหลักพุทธธรรมในชุมชนให้คงอยู่

2) ควรจัดตั้งโครงการบูรณาการความรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการศึกษาและกิจกรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความผูกพันในหลักพุทธธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ควรส่งเสริมการฝึกอบรมผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ในการสืบสานประเพณีปอยจ่าดี พร้อมให้ความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรม เพื่อให้สามารถถ่ายทอดให้ชุมชนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2) ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ผสมผสานพิธีกรรมดั้งเดิมเข้ากับรูปแบบร่วมสมัย เช่น การจัดนิทรรศการ ศิลปะพื้นบ้าน และเวิร์กช็อป เพื่อกระตุ้นความสนใจของคนรุ่นใหม่และส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาผลกระทบของประเพณีปอยจ่าดีต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ เพื่อประเมินคุณค่าของประเพณีในบริบทปัจจุบัน

2) ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบประเพณีปอยจ่าดีกับประเพณีอื่นในกลุ่มชาติพันธุ์ไทหรือชาติพันธุ์อื่นในภูมิภาคเดียวกัน เพื่อค้นหาคำว่าความรู้เชิงเปรียบเทียบและแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม

References

เชียงใหม่นิวส์ ออนไลน์. “ประเพณีปอยจ่าดี ก่อเจดีย์ทราย วัดต่อแพ (2565)”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/social/2024476/> [10 พฤศจิกายน 2566].

ณัฐปรีญา วิจิตรฐะพันธุ์. (256). “ปรัชญาประเพณีของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. วารสารพุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม. 3(1) (มกราคม-มิถุนายน).

_____. (2561). พุทธศาสนากับการดำรงวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา วัฒนธรรมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2561). พุทธศาสนากับการดำรงวัฒนธรรมไทย. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 27(2), 45-62.

พระปรีชา คุดตจิตโต (แสนพรหม) และคณะ. (2560) “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับประเพณีบุญข้าวของชาวพุทธในจังหวัดขอนแก่น”. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*. 17(3) (กันยายน-ธันวาคม).

_____. (2560). การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนในเขตภาคเหนือ. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาณุพงศ์ ไทรใหญ่. (2563). *พระพุทธศาสนากับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2563). “พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์”. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 25(1) (มกราคม-มิถุนายน).

ศุภย์ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรม ทอ. (2566). *บทบาทของศีลธรรมต่อการดำรงสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กองทัพอากาศ.

_____. (2566). “ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://cpc.raf.mi.th/images/ethicsrtaf/ethicsrtaf003.pdf> [10 พฤศจิกายน 2566].

สัญญา สะสอง. (2564). *ทุนทางสังคมกับการจัดงานประเพณีของชาวไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2564). *อัตลักษณ์ชนชาติไตเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. *รายงานวิจัย*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2545). *รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการดำรงรักษาประเพณีปอยจ่าดีของชาวไทยใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. แม่ฮ่องสอน : สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2563). *รายงานสถานภาพและแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. แม่ฮ่องสอน : กระทรวงวัฒนธรรม.

_____. (2566). “ประเพณีปอยจ่าดี หรืองานบูชาเจดีย์ทราย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.m-culture.in.th/album/193276/ประเพณีปอยจ่าดี_หรืองานบูชาเจดีย์ทราย [10 พฤศจิกายน 2566].

Pattcha. (2563). *ครีเอเตอร์ข่าว: จุดบ่วงไฟขอมฝน ไฮไลต์ในงานประเพณีปอยจ่าดี*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://news.trueid.net/detail/Y5blQb49ARXL> [10 พฤศจิกายน 2566].